

Bir Dergi Köşesinin Millî Ruhu Canlı Tutma Gayreti: Türk Ruhu Dergisi “Edebiyat San’at” Köşesi Örneği

Araştırma Makalesi/Research Article

Yavuz Selim UĞURLU*

ÖZET

Türk edebiyatının başlangıcından bugününe dergiler önemli görevler üstlenmiştir. Türk kültür hayatında önemli bir yeri olan dergiler hem bağlı buldukları dönemlerin tarihî olaylarını; fikir, siyaset ve edebiyat dünyasını; kültür faaliyetlerini yansıtan hem de düşünce hayatına yön vermeye çalışan yayın organlarıdır. 1950’li yıllar Türkiye’de siyasal, sosyal ve ekonomik değişimlerin gerçekleştiği yıllardır. Türk Ruhu Dergisi yayımlandığı dönemde (15 Aralık 1957-4 Temmuz 1958, 14 sayı) sanat ve edebiyat başta olmak üzere içinde bulunulan dönemle ilgili birçok konuya değinerek kendini Türk milletine karşı sorumlu sayar. Bu makalede Türk Ruhu Dergisi’ndeki “Edebiyat San’at” başlıklı köşede yer alan yazılar üzerine bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır. Bu makale çalışmasıyla “Edebiyat San’at” üst başlığı altında yayımlanan yazılardan yola çıkılarak bu köşenin millî ruhu canlı tutma gayreti başta olmak üzere Türk Ruhu Dergisi’nin amacı, edebî faaliyetleri ve edebiyatımızdaki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türk Ruhu Dergisi, millilik, 1950’li yıllar*

**The Effort Of A Journal Column For Keeping Alive The National Soul:
Example Of “Edebiyat San’at” Column Of Journal Of Türk Ruhu**

ABSTRACT

Türk Journals have assumed significant tasks from the beginning of Turkish literature to today. Journals that have key position in Turkish culture life, both reflect the historical events; world of thoughts, politics and literature, cultural activities of the period which they relate and are media organs which try to direct the life of thought. 1950s are the years when the political, social and economical changes occurred. Journal of Türk Ruhu holds itself responsible against Turkish nation, by referring to many subjects related to the period included, especially art and literature during its publication period (15 December, 1957-4 July, 1958, 14 issue). This article tries to examine on writings in the column named “Edebiyat San’at” of Journal of Türk Ruhu. In this article, it has been tried to present the objective, literary activities and literary position of Journal of Türk Ruhu, particularly the effort of this column for keeping alive the national soul by starting out from the writings published under the main heading of “Edebiyat San’at”.

Keywords: *Journal of Türk Ruhu, nationalism, 1950s*

* Dr., Ordu Fen Lisesi, yavuzs.ugurlu52@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5289-227X

GİRİŞ

Dergiler dönemlerine ayna tutan yayın organlarıdır. Fikir ağırlıklı yayın yapan dergileri yayımlandıkları dönemin siyasal, sosyal, düşünsel ve ideolojik ortamıyla birlikte ele almak gerekir çünkü dönemin şartları kaçınılmaz olarak dergilere yansımaktadır. Bu durum Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan dergiler için de geçerlidir.

1950'lerin başında Türkiye'deki siyasal ortam köklü bir değişime uğrar. Bu değişimin etkisini toplumun birçok alanında görmek mümkündür. Kültür, sanat ve edebiyat da bu alanlardandır. Çok Partili Dönem'in başlaması ve hemen ardından sanat ve edebiyatta çok sesliliğin gelişmesi bu durumun örneğidir. Bu dönemde genç kesimin çıkardığı çok sayıda dergi, bu ortamın zenginleşmesine katkı sağlar ancak bu dergilerin pek çoğunun yayın hayatı kısa soluklu olur (Akbay, 2019: iv). Daha önceki yıllarda ortaya çıkan sağ-sol kamplaşmaları bu dönemde daha fazla görülmeye başlar. İdeolojileri savunan yeni dergiler okuyucularıyla buluşur (Özdemir, 2013: 8).

Türkiye'de çıkan süreli yayınlar üzerine gerçekleştirilen araştırmalar, 1950'li yıllardan sonra süreli yayın sayısında önemli bir artışın olduğunu göstermektedir. İkinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasındaki olumsuz koşullar, süreli yayın faaliyetlerini etkiler. Tek Partili Dönem sonrasında Basın Kanunu'nda değişiklikler yapılır. Çoğulcu demokrasiye geçme çabalarından süreli yayınlar da etkilenir. Bu dönemde yayımlanan dergiler çoğunlukla toplumsal konuları ele almayı tercih eder (Cem Yay. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi c. 4 s. 1166'dan aktaran; Çetin Baycanlar, 2007: 9). Bu dergilerden biri de Türk Ruhu Dergisi'dir. Dergi döneminin edebiyat ortamını; fikir dünyasını; tarihî, siyasî, kültürel ve sosyal olaylarını sayfalarına taşır. Türk Ruhu Dergisi'nde en fazla yer verilen konu ise günümüzde de gündemde olan "Kıbrıs meselesi"dir.

1. 1950-1960 DÖNEMİ TÜRKİYE'SİNE GENEL BİR BAKIŞ

1950'li yıllar Türkiye'de ve dünyada ekonomik, sosyal ve kültürel değişimin kendini hissettirdiği bir dönemdir. 1945'te çok partili hayata geçilmesi ve ardından Demokrat Parti iktidarıyla birlikte yeni bir siyasal dönem başlar. Bu dönemdeki diğer önemli gelişmelerse tarımda makineleşme, Kıbrıs meselesi, 6-7 Eylül Olayları, Türkiye'nin NATO üyeliği ve Kore Savaşı'dır.

1945-1960 döneminde Türkiye'de çok partili rejime geçişle birlikte partilerin ve düşünürlerin birdenbire içine daldığı çoğulcu ortamda ağırlık; yazma ve söyleme özgürlükleri üzerinde yoğunlaşır. Bu dönemde 1908'dekine benzer bir olayla karşılaşılır, ülkenin dört bir yanında yüzlerce gazete ve dergi yayın hayatına başlar (Koloğlu, 1992: 68).

1950'lerde dünya değişir, Türkiye daha da değişir. Türkiye; ziraat, sanayi gibi konularda gelişir. Traktörün kullanılmaya başlaması kırsal bölgelerde köklü değişikliklere sebep olur. Geleneksel köy

ağalığı bazı bölgelerde yerini çiftlik zenginliğine bırakır. Kasabalarda tüketimin artmasıyla birlikte bir taşra burjuvası ortaya çıkmaya başlar. İmparatorluk eğitiminden gelme teknisyen birikimi yeni zenginliğin hizmetine girince Türkiye sanayileşmeye başlar. Türk toplumunda tüketim artmaya bunun yanı sıra bilinçli tüketim de yerleşmeye başlar. İkinci hatta üçüncü kuşak sanayici ve tüccarların sayısı artar (Ortaylı ve Küçükkaya, 175-180: 2012).

1821 yılında Osmanlı'ya karşı başlatılan Yunan İsyanı'ndan beri devam eden Kıbrıs meselesi 1950-1960 Dönemi'nde de Türkiye gündemini meşgul eden meselelerin başında gelir. Bu uyuşmazlığın sebebi ise Rumların Ada'yı Yunanistan'la birleştirmeye (ENOSIS) çalışması, Türklerin ise Türkiye'nin güvenliğini ve Ada'daki Türk topluluğunun varlığını korumak için bu birleşmeye karşı çıkmasıdır. Kıbrıs meselesi 1954'ten başlayarak Türkiye'nin gündemine girmeye başlar. Kıbrıs Rumları Ada'nın Yunanistan'a bağlanması (ENOSIS) için kanlı eylemler ve çeşitli gösteriler yapmaya başlar. İngiltere konuyu incelemek üzere Londra'da bir konferans toplar (1955). Bu sırada 6 Eylül 1955 tarihinde İstanbul'da çıkan bir gazete Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı haberini okuyucularına verir. O akşam İstanbul genelinde Rumlara ait binlerce ev ve işyerine, kilise ve mezarlıklara çeşitli saldırılar düzenlenir. İstanbul genelinde gerçekleşen bu olayların aynı anda patlak vermesi bu olayların altında bir "düzen" olduğu izlenimini vermektedir. Olaylar, gece yarısı ordu birlikleri tarafından bastırılır. Sıkıyönetim ilan edilir. 13 ve 19 Şubat 1959'da yapılan Zürih ve Londra antlaşmalarıyla Kıbrıs'ın bağımsız olmasına fakat Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Ada'da özel haklarının bulunmasına karar verilir (Akşin, 2007: 284-285; Eroğlu, 2002: 735; Yiğit Yüksel, 2009: 180).

2. 1950-1960 DÖNEMİ TÜRKİYE'SİNDE BASIN-SİYASET İLİŞKİSİNE VE DERGİCİLİĞE GENEL BİR BAKIŞ

Türkiye'de dergiciliğin geçmişi 1700'lü yılların sonlarına kadar gitmektedir. İstanbul'daki Fransız Büyükelçiliği tarafından 1795'te yayımlanan "Bulletin de Nouvelles" isimli dergi Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı dildeki ilk süreli yayındır. Türkçe dergiler ise bu derginin yayımlanmasından 50 yıl sonra yayımlanmaya başlar (Al, 2007'den aktaran: Erol, 2009: 9).

Dergiler toplumların yaşam biçimlerini, devrin siyasal koşullarını, ülkelerin gelişim aşamalarını anlamak için gazeteler kadar önemli birer yayın organıdır. Dergilerin yayın politikaları çeşitli sebeplerle değişiklik göstermektedir. Türkiye'deki dergilerin yayın politikalarının belirlenmesinde Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve kültürel ortam ve okurun beklentileri önemli konumdur. 1950'li yıllarda dergilerin daha çok siyasal amaçlı olarak yayımlandığı görülür. Demokrat Parti iktidarıyla dergicilik sektörü Batı'dan özellikle de Amerika'dan etkilenmeye başlar (Yapar Gönenç, 2007: 63-77).

14 Mayıs 1950 seçimleri Türkiye’de bir dönemin başlangıcı olur. Cumhuriyet Halk Partisi iktidar koltuğundaki yerini Demokrat Parti’ye bırakır. Demokrat Parti işbaşına geldikten sonra basın bütün sorunlarının çözüleceği kanısı vardır gazetecilerde. Demokrat Parti iktidarının ilk yılları basın için mutlu geçen bir dönemdir. Hükümetle gazeteciler yakın ilişkiler kurar. 1950’de yürürlüğe giren Basın Kanunu liberal bir kanundur. Hükümetin basın üzerindeki kontrolleri hemen hemen kaldırılmıştır. Bu Kanun gazetecilerin faydasına olacak birçok yeniliğin önünü açar. Bu yeniliklerden bazıları şunlardır: Gazete ve dergi çıkartmak için hükümetin izin ve ruhsatına gerek duyulmaması sadece bir bildiri vermenin yeterli olması, basın suçlarının özel mahkemelerde görülmeye başlanması böylece gazetecilerin yıllarca sürecekt davalardan ve uzun süren bürokratik işlemlerden kurtulmasıdır. 1956’da basın özgürlüğünü kısıtlayan iki kanun çıkartılır. 1954-1960 yıllarında basın ile hükümet arasında gerginlik artar. Bu dönemde çeşitli basın davaları görülür. Kovuşturma ve mahkûmiyetler olur (Topuz, 1973: 177-186).

1950’den sonraki dönemde Türkiye’de çıkan dergilerin okuyucu sayısında artış görülür. Bu dönemde dergiler daha da akademik bir yapıya bürünür ayrıca dergilerin hemen hepsi bir meselenin temsilcisi olma özelliğini taşır. Bu dönemin akademik nitelikli dergilerine örnek olarak Türk Dil Kurumu tarafından çıkartılan “Türk Dili” dergisi gösterilebilir. Bu dönemde yayın hayatına başlayan diğer önemli dergiler ise Mehmet Çınarlı’nın “Hisar” (1950), Hüsamettin Bozok’un “Yeditepe” (1950), Orhan Burian’ın “Ufuklar” (1952), Peyami Safa’nın “Türk Düşüncesi” (1953), Edip Özyürek’in “a” (1956) , Feyzi Halıcı’nın “Çağrı” (1957) adlı dergileridir (Subaşı, 1984: 448).

3. TÜRK RUHU DERGİSİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Türk Ruhu Dergisi 15 Aralık 1957 tarihli birinci sayısı ile yayın dünyasına adım atar. Yayın hayatını İstanbul’da sürdüren derginin idarehanesi ilk 3 sayıda Kızılay Caddesi’nde yer alırken 4. sayı ve sonrasında Ankara Caddesi’nde yer alır. Derginin başlığının altında 1. ve 2. sayılarda “Siyasî-Edebî-İçtimaî-Dinî san’at ve kültür mecmuası” ibaresi yer almaktadır. Bu ibareye diğer sayılarda rastlanmamaktadır. 3. sayıdan itibaren dergiye bir logo eklenir ve bu logo devam eden sayılarda da kullanılır. Logonun altına 3-13. sayılarda “Fikirde, san’atta, ahlâkta ölçü” ibaresi konulur. Son sayıda bu ibare yer almaz. Derginin kimlik bilgilerinin yayımlandığı kısımda ise “Siyasî, Edebî, Haftalık Mecmua” ibaresi yer alır. Derginin sayfa sayısı bir sayı dışında -2. sayı- 16 sayfadır. Derginin sahibi ve Mesul Müdürü Ali Haydar Öztürk, Yazı İşleri Müdürü Mustafa A. Abamor’dur. İlk sayıda, derginin on beş günde bir yayımlanacağı belirtilir ama üçüncü sayıdan sonra haftada bir olmak üzere cuma günleri çıkmaya başlar. Birinci sayıda devamlı yazar kadrosu liste hâlinde verilir. Ord. Prof. Ali Fuat Başgil, Dr. Nureddin Topçu, Şükufe Nihal bu listede yer alan kişilerden bazılarıdır. Bu yazarların haricinde Nihad

Sami Banarlı, Fethi Gemuhluoğlu, Peyami Safa, Yahya Kemâl, Necip Fazıl Kısakürek'in yazıları da dergide yayımlanır.

Türk Ruhu Dergisi çıkış amacını ilk sayısında belirtir. Derginin çıkış amacı, millî idealin kurulmasını sağlamaktır. Dergide çoğunlukla derginin ideolojisine uygun konuların ele alındığı görülür. Dergide röportajlar, anketler, araştırmalar, şiirler, hikâyeler, fikir yazıları vb. yer almaktadır. Türk Ruhu Dergisi'nde "Edebiyat San'at" köşesi dışında çeşitli köşeler yer almaktadır. Bu köşelerin isimleri "Ölçüler Manzumesi", "Şiir", "Anket" "Genç Kalemler", "Fikir Hareket Demektir", "Araştırmalar" "Röportaj", "Ana Davalarımız", "Haftanın Muhasebesi", "Haftanın Yazıları", "Sizinle Başbaşa" ve "Haberler"dir. Türk Ruhu Dergisi 4 Temmuz 1958 tarihli 14. sayısıyla birlikte yayın dünyasına veda eder.

Derginin ilk sayısının ilk sayfasındaki Ali Haydar Öztürk'e ait "Davet" başlıklı yazı derginin yayın politikasını okuyuculara sunması bakımından önemlidir. Bu yazıda ülkede gerçekleşen hadiseler karşısında herkesin kendi üzerine düşen görevi yapması gerektiği bildirilir. Millî idealin gerçekleşmesi amacıyla yediden yetmiş manavdan en üst ilim adamına kadar toplumun her kesiminden herkes göreve davet edilir. Bu yazıdan yola çıkılarak derginin "muhafazakâr-milliyetçi" bir yapıya sahip olduğu anlaşılabilir. Ayrıca derginin tüm sayılarının kapaklarında yer alan resimlere bakıldığında da bu durum rahatlıkla anlaşılabilir. Dergide genel olarak muhafazakâr-milliyetçi yapının dengelenmeye çalışıldığı görülür. İlk sayıdan itibaren daha çok muhafazakâr düşüncenin, son sayılara doğru ise -özellikle Kıbrıs ve Patrikhane meselesinin ön planda tutulmasıyla bağlantılı olarak-milliyetçi düşüncenin daha fazla vurgulandığı görülür (Çakmak, 2011: 203-205).

Türk Ruhu Dergisi döneminin önemli siyasi, sosyal, kültürel vb. gelişmelerine yer veren bir yayın organıdır. Dergi özellikle "Kıbrıs meselesi"ne önemle eğilir. Derginin 12. sayısı "Kıbrıs Özel Sayısı"dır. Ayrıca derginin 7, 11 ve 14. sayısının kapağındaki resimler "Kıbrıs meselesi"yle ilgilidir. Dergi bu tutumuyla Kıbrıs'ın Türkler için ne derece önemli olduğunu ve dergi olarak bu soruna ne denli bir hassasiyetle yaklaşıldığını okuyucuya göstermeye çalışır.

4. "EDEBİYAT SAN'AT" KÖŞESİNDE YER ALAN YAZILAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dergi, ilk sayısından itibaren hikâyelere, şiirlere ve edebî konulara yer verir. "Edebiyat San'at" başlıklı köşe üçüncü sayıdan itibaren yer almaya başlar. Bu köşede çeşitli edebî türlere ait metinler yer alır. Bu köşe 12. sayfada yer alır. Derginin 10. sayısında bu köşeye ait olan "Edebiyat San'at" başlığı yer almaz ancak bu başlığa uygun -Mehmet Çavuşoğlu'nun İstanbul'un Fethi'nin 505. Yıldönümü münasebetiyle yazmış olduğu "Ulubatlı Hasan" isimli destanından parçalar- şiir metinleri bu köşede yer alır. Bazı sayılarda yazıların devamı başka bir sayfaya yerleştirilir.

Derginin 18 Nisan 1958 tarihinde yayımlanan 3. sayısında “Edebiyat ve San’at” köşesinde Fethi Gemuhluoğlu’nun “Merhaba” başlıklı yazısı yayımlanır. Yazı, bu yazının daha önce Arapgir Postası Gazetesi’nde yayımlanmış olduğu bilgisiyle başlar. Bu bilgi notunun ardından Gemuhluoğlu, insanın içine bir “merhaba” aşkı düştüğünü söyleyerek yazısına başlar. Zamanın geçtiğinden bahseden yazar; insanın içine bir tohum düşmesini, o tohumun yeşermesini, büyümesini, başağa durmasını ve hasat edilmesini ister. Vefasızlıklara, ihmâllere, ilgisizliklere, yalnızlıklara vb. kötü şeylere karşıdır bu merhaba. Gemuhluoğlu, yazısını “merhaba” ile ilintili mısralarla süsler. Yazıda Ahmet Paşa’nın “merhaba” redifli meşhur beyiti ayrıca Süleyman Çelebi’nin “Mevlid”inden, Yunus Emre’den, Mevlana’dan, Niyazi’i Mısri’den, Seyrânî’den mısralar yer alır.

Bu yazısıyla yazar, insanlığa bir nevi samimiyetten ve sevgiden ayrılmamayı öğütler. Yazarın “merhaba”sı kötülöklere karşı sıcacık bir “merhaba”dır hem de öyle uçsuz bucaksızdır ki herkesi kucaklamaya çalışır.

Derginin 25 Nisan 1958 tarihinde yayımlanan 4. sayısında “Edebiyat ve San’at” köşesinde yazar ismi belirtilmemiş olan “Mahalli Renkler/Yoğurt Bayramı” başlıklı yazı yayımlanır. Yazar, Batılıların yoğurdu Bulgarlardan aldıklarını zannettiklerini aslında onların yoğurdu Türklerden aldıklarını belirtir. Kayseri ilinin Bünyan kazasının bazı Türkmen köylerinde Rumi takvime göre nisan ayında gerçekleştirilen yoğurt bayramından bahsedilir. Yazar bu bayramla ilgili bilgileri bir arkadaşından alır. Halkın o gün ziyafetlerde bir araya geldiğinden, yoğurdun katıksız yenildiğinden, yoksullara yemek verildiğinden, yağmur suyundan yoğurt mayalandığından vb. den bahsedilir. Yazar son zamanlarda bu bayrama şehir idare amirlerinin de katıldığını belirtir. Bu bayram bir nevi baharı karşılama bayramı hüviyetindedir.

Bu yazıyla Türk halk kültürü içerisinde önemli bir yeri olan “yoğurt” ve onunla ilgili ritüeller okuyucuya anlatılmış ayrıca “Yoğurt Bayramı” gibi ilginç bir bayramın Anadolu’da kutlandığından okuyucu haberdar edilmiştir. Bu yazı sayesinde Türk halk kültürünün zenginliği vurgulanır.

2 Mayıs 1958 tarihinde yayımlanan 5. sayıda “Edebiyat ve San’at” köşesinde S. Şahin Öztürk’e ait “Cemile” adlı bir hikâyeye yer alır. Hikâyenin devamı derginin 13. sayfasındadır. Hikâyenin konusu, Fransız işgali altında yaşayan masum halka Fransız askerlerince yapılan zulümdür. Cemile adlı küçük kız çocuğu ve arkadaşları parkta Arapça özgürlük şarkıları söylemektedir. Bu şarkıları dinleyen, Fransız işgali altında yaşayan Cezayirli çok etkilenirler. Halka sürekli eziyet eden acımasız bir Fransız komutan, masum halkı askerleri vasıtasıyla bir yere toplar. Masum halkın üzerine top atışı yaptırarak onları ateşler içinde bırakır. Acımasız komutan onların kendisinden af dilemesini, kendisine

boyun eğmesini ister ama aralarından hiçbirisi ne ondan af diler ne de ona boyun eğer. O alevlerin içinden çıkan Cezayirli bir kahraman, duvarları ve tel örgüleri aşarak acımasız komutanı öldürür.

Vatan sevgisi temalı bu hikâye aracılığıyla, Fransa'nın Cezayir'i işgal edip orada gerçekleştirdiği insan hakları ihlalleri ekseninde okuyucuya bir halk için özgürlük ve bağımsızlığın ne derece önemli olduğu anlatılmaya çalışılmaktadır.

9 Mayıs 1958 tarihinde yayımlanan 6. sayıda "Edebiyat ve San'at" köşesinde Yahya Kemâl Beyatlı'nın "Ezansız Semtler" adlı yazısı "Yahya Kemâl'in Unutulmuş Şaheseri" başlığıyla yayımlanır. Yazının devamı ise 16. sayfadadır. Bu yazı ilk defa 23 Nisan 1922 tarihinde Tevhid-i Efkâr gazetesinde yayımlanmıştır. Yazı; "İstanbul'un Şişli, Kadıköy, Moda gibi semtlerindeki çocukların milliyetlerinden tam olarak nasip alıyorlar mı?" sorusuyla başlar. Ayrıca yazar, o semtlerdeki çocukların İslam'ı nasıl yaşadıkları sorusunu da okuyucuya sorar. O semtlerde yaşayan çocukların ezanı, Ramazan ve Kandil gecelerini yeterince hissedemediklerini belirtir. Yahya Kemâl, o çocukların babalarının İslam'a ait unsurlarla birlikte yetişip Türk milletinin birer bireyi olduğunu belirtir. Yazar, şimdiki çocukların da eskisi kadar olmasa da Müslümanca yetiştiklerini ancak fazla medenileşen üst tabakanın çocuklarının ezansız yeni semtlerde alafranga terbiye ile yetiştiklerini belirtir. Yazıdan alıntılanan aşağıdaki kısımda bu durum yazar tarafından şu şekilde okuyucuya aktarılır:

Bugünün çocukları büyük bir ekseriyetle yine Müslüman semtlerde doğuyorlar, büyüyorlar. Eskisi kadar derin bir teessüsle değilse bile yine Müslümanlığı hissediyorlar. Fakat fazla medenileşen üst tabakanın çocukları ezansız yeni semtlerde, alafranga bir terbiye ile yetişirken Türk çocukluğunun en güzel rüyasını görmüyorlar. Bu çocukların sütü çok temiz hilkatleri çok metin olmalı ki, ileride alafranga hayat Türklüğü büsbütün sardıktan sonra milliyetlerine bağlı kalabilsinler. Yoksa ne muhit, ne yeni yaşayış, ne semt, hiçbir şey, bu yavrulara Türklüğü hissettirmiyor (s. 12).

Yazar, İstanbul'da yaşayan eski nesillerin Galata ve Beyođlu gibi semtlere yerleştiklerini, orayı İslami hayatın gereklerine göre düzenlediklerini belirtir. Yazar, Üsküdar-Kadıköy karşılaştırması yapar ve Kadıköy'ü alafranga bulur. Yahya Kemâl, halkın büyük çoğunluğunda arzulanan ruhun olduğunu ancak bu ruhun zaman içinde kopmaya başladığını belirtir.

Yazar, Büyükada gibi Frenk tarzı yaşamın yaygın olduğu bir yerde bayram namazına gittiğini belirtir. Camide gençleri göremediği için üzülür. Camide sanatçıyı görenler ona tuhaf gözlerle bakar. Yazının sonunda sanatçı, okuyucuya şu şekilde bir uyarıda bulunur:

Biz ki minareler ve ağaçlar arasında ezan seslerini işiterek büyüdük... O mübarek muhitten çok sonra ayrıldık. Biz, böyle bir sabah namazında anne millete tekrar dönebiliriz! Fakat, minaresiz,

ezansız semtlerde doğan, Frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlayamayacaklar!.. (s. 16).

Bu yazısıyla Yahya Kemâl, Frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocuklarının millî ve dinî bilinçten uzak kalacağı endişesini duyar ve bu endişesini çeşitli örnekler vermek suretiyle okuyucuya hissettirir.

Derginin 16 Mayıs 1958 tarihinde yayımlanan 7. sayısında “Edebiyat ve San’at” köşesinde Ord. Prof. Emin Onat’ın “Beklediğimiz Mimari” adlı yazısı yayımlanır. Genel anlamda yazının konusu Mimar Sinan’ın eserleri örneğinde Osmanlı mimarisinden hareketle mimari eserlerin oluşum sürecinde yapılması gerekenlerdir.

Yazar, büyük sanat eserlerindeki sadelik ve ahengi vurgular. Mimar Sinan’ın büyük eserlerinde bütüne ahenkli bir şekilde uydurulan ayrıntılara dikkat çeker. Yazar, mimaride inancın, samimiyet ve aşkın ne derece önemli olduğunu Mimar Sinan’ı örnek göstererek okuyucuya aktarır. Yazar, bu şaheserlerde sanatçının Kanuni Sultan Süleyman’ın kudretine inandığına ve o ruh hâliyle eserlerini oluşturduğuna şu şekilde dikkat çeker:

Mimarîde mahallî seciye; tabiat, iklim, malzeme ve ictimai bünye ile beraber San’atkârın inandığı hakikatleri, duyduğu inançları, ruhunda mevcut iman kaynaklarını, samimiyeti, aşkla kendisini zorlamadan ifade edebilmesinden doğar. Bir san’at eseri doğurabilmek için evvelâ inanmak, bu inancın verdiği kuvvetle her türlü tesirden sıyrılıp, bütün mevcudiyetiyle kendini ona verebilmek lâzımdır. Süleyman kudretine inanan Sinan, o kuvvetin ruhunda yaktığı alevle Süleyman’ın büyüklüğüne birer misal olacak şaheserlerini yaratmak ve cihanı sonsuz hayranlıklara düşürmek imkanını buldu (s. 12).

Yazıda, mimarinin düşkün devirlerinde eserlerin ayrıntıya boğulduğu bundan ders alınarak ilerleyen devirlerde mimaride ayrıntıda boğulmamak gerektiği belirtilir. Evlerden büyük yapılara kadar mütevazılık, asillik, sadelik ve ölçülü ruhun mimari yapılarda bulunması gerektiğine değinilir. Yazısının sonunda yazar, geçmişi aynen kopyalamadan geçmişten ilham alınarak mimari yapıların oluşturulması gerektiğini okuyucuya bildirir.

Bu yazısıyla yazar; Osmanlı mimarisinden ilham alınarak yeni şaheserler oluşturulabileceğini ayrıca mimari eserin oluşumunda sadeliğin, asilliğin, inancın, aşkın, ruhun ne derece önemli olduğunu okuyucuya aktarmaya çalışır.

Derginin 23 Mayıs 1958 tarihinde yayımlanan 8. sayısında “Edebiyat ve San’at” köşesinde Nafiz Sevilen’in “İstanbul Hayranları” adlı yazısı yayımlanır. İstanbul’un güzellikleri ve bu güzellikleri eserlerinde yansıtan sanatçılar bu yazının konusudur.

Yazar, yazısına divan edebiyatının 18. yüzyıldaki önemli isimlerinden olan Nedim'in "Bu şehri Sıtanbül ki bî-misl ü bahâdır/Bir sengine yek-pâre Acem mülkü fedadır" meşhur beyitiyle başlar. İstanbul'un güzelliklerini tasvir eden yazar, İstanbul'un sanatçılar için büyük bir ilham kaynağı olduğunu belirtir. Şehrin bazı köşelerine Bizans'ın 500 senelik iskeletinden İstanbul'un güzelliğini lekeleyen kirler saçıldığını söyleyen yazar, bu kirleri söküp atacak bir el beklemektedir. Birçok bestekâr İstanbul'un güzellikleri karşısında hayran kalmış ve ona duydukları hasret ve aşkı eserlerinde terennüm etmiştir. Bu bestekârlar arasında İtrî, Ahmet Râsim, Neyzen Tefik gibi birçok isim yer alır. Yazar; Tefik Fikret'in, "Sis" adlı şiirinde İstanbul'u bir öfke sağanağına tuttuğunu o şiirden bir mısra alıntıyla belirtir. İstanbul aşkını terennüm etmede başta Yahya Kemâl olmak üzere Münir Nurettin ve Hicri Çapanoğlu'nun diğer sanatçılara göre daha ön planda olduğu belirtilir. Yahya Kemâl'in İstanbul'un kara sevdalısı olduğunu söyleyen yazar; onun sadece İstanbul aşkıyla şiir yazmadığını, onun fethedilmesi için canını veren şehitlerimizi de unutmadığını Yahya Kemâl'in bu konuyla ilgili mısralarını alıntıyla belirtir. Yabancı yazarlardan Madam Montegü'nün de İstanbul âşığı olduğunu söyleyen yazar, "Boğaziçi Mehtapları" adlı eseriyle A. Şinasi Hisar'ı da anar. İstanbul'u fetheden Fatih Sultan Mehmet minnet ve rahmetle anılır. Yazının sonunda ise Hazreti Muhammed'in (sav) İstanbul'un alınmasıyla ilgili hadisi hatırlatılır.

İstanbul'un çok güzel bir şehir olduğu, ona duyulan aşkla birçok sanatçının İstanbul'un güzelliklerinden ilham alarak İstanbul'un güzelliklerini eserlerine yansıttıkları bu yazıyla okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır.

Derginin 30 Mayıs 1958 tarihinde yayımlanan 9. sayısında "Edebiyat ve San'at" köşesinde "Fatih'in San'at Anlayışı ve Ötesi.../Fatih Sultan Mehmed Han'da Dünya Görüşü ve Hamle Aşkî:/İstanbul İçin Kaside" adlı üç ayrı başlık altında şiirler yayımlanır.

"Fatih'in San'at Anlayışı ve Ötesi..." başlığı altında Fatih Sultan Mehmet'in bir muhammesi yer alır. Fatih'in bu muhammesi Ahmet Paşa'nın "gönül" redifli murabbasına bir naziredir. Bu şiirde Fatih'in aşk temasını nasıl ele aldığı görülür. Sevgiliye duyulan aşk divan şiirinin mazmunlarıyla ele alınmıştır.

"Fatih Sultan Mehmed Han'da Dünya Görüşü ve Hamle Aşkî:" başlıklı kısımda Fatih Sultan Mehmet'in bir gazeli yer alır. Bu gazelde fetihle ilgili Fatih'in duygu ve düşünceleri hissedilir. Gayretinin İslam'ın gayretiyle aynı doğrultuda olduğunu belirten Fatih, amacının din düşmanlarına ve zulme engel olmak olduğunu belirtir. Ayrıca Fatih'in fethi karşı duyduğu ümit de şiir boyunca hissedilir.

“İstanbul İçin Kaside” başlığı altında ise Nedim’in İstanbul’la ilgili bir kasidesinin ilk sekiz beyiti yer alır. Şiirde İstanbul’un güzellikleri başka memleketlerle kıyaslanarak etraflıca tasvir edilir ve bu güzellikler övülür.

Derginin “Edebiyat ve San’at” köşesinde yer alan bu üç şiir metniyle İstanbul ve İstanbul deyince akla ilk gelen isim olan Fatih Sultan Mehmet Han okuyucuya hatırlatılmıştır.

Derginin 13 Haziran 1958 tarihinde yayımlanan 11. sayısında “Edebiyat ve San’at” köşesinde Peyami Safa’nın “Şiirde Acaiplik” adlı yazısı yayımlanır. Yazının konusu genel olarak sembolizmle başlayan şiirdeki farklılaşmaya karşı, yazarın olumsuz bakışıdır.

Peyami Safa; şiirde acayıpliğin sembolizmle başladığını belirtir. 20. asır dünya şiirinin sembolizmin sisli manasıyla sürrealist ve dadaist manasızlık arasında sallandığına değinir. Safa, Türkiye’de o yıllardaki modern şiirin diğer memleketlere göre daha bayağı ve iğrenç olduğunu belirtir. Safa, Ümit Yaşar Oğuzcan’ın hazırladığı “Garip Şiirler Antolojisi”nde yer alan şiirlerde bayağılıklar bulunduğunu örnekler vererek açıklar.

Peyami Safa, bu yazısıyla kendi sanat anlayışı çerçevesinde modern şiiri değerlendirerek bir antoloji örneğinden hareketle okuyucularını bir nevi bu konuda uyarmaya çalışmıştır.

Derginin 20 Haziran 1958 tarihinde yayımlanan 12. sayısında (Kıbrıs Özel Sayısı) “Edebiyat ve San’at” köşesinde Nafiz Sevilen’e ait “San’at Âleminde Çöküntü” başlıklı yazı yayımlanır. Yazının devamı ise 16. sayfadadır. Türk sanatının şiir, musiki, mimari, roman ve film gibi kollarındaki genel durumu ve bununla ilgili değerlendirmeler yazının konusudur.

Yazar, yazısına “Şiir, musiki, mimari, roman ve filmcilik gibi sanat kollarındaki durumumuz nedir ve bu sanat dallarında herhangi bir duraklama ve gerileme yaşıyorlarsa bunun sebepleri nelerdir, güzel sanatlarda diğer ülkelere göre durumumuz nedir?” sorularıyla başlar ve bu alanlara ilişkin ayrı ayrı tespitlerde bulunup değerlendirmeler yapar. Şiir türünde durumun üzücü olduğunu belirten yazar, büyük şairlerin üst seviyelere çıkardığı halis Türk şiirinin bazı şairlerce perişan edilme tehlikesiyle baş başa kaldığına dikkat çeker. Türk musikisinin büyük üstatlar sayesinde 3. Selim Devri’ndeki ihtişamlı seviyesine döndüğünü, kozmopolitlerin bütün hile ve desiselerine rağmen ihtişamını koruduğunu belirtir. Roman türü hakkında da değerlendirmelerde bulunan yazar, roman yazımında Frenk dünyasından intihal sayılabilecek bir yöntemin kullanılmasının bir nevi suikast olduğunu söyler. Mimari alanındaysa tam bir çöküşe doğru sürüklenildiğini belirten yazar, Frenk tarzı mimarinin örnek alınmasıyla bu çöküşten kurtulunamayacağına da dikkat çeker. Şu an bir turiste gösterilecek çok az mimari eserin bulunduğunu söyleyen yazar, Mimar Sinan’ın ruhaniyetinden yardım beklemeye mecbur olduğunu da belirtir. Yazar; filmcilik alanında çok geride olduğunu, bu alanda bir

kurtarıcıya ihtiyaç duyulduğunu da söyler. Yazar, genel anlamda sanat hayatında bir kurtarıcıya şiddet ve hasretle ihtiyaç duyulduğunu belirterek yazısını bitirir.

Türk sanatının içinde bulunduğu durum hakkında genel değerlendirmeler yapılan bu yazıyla Türk sanatının istenilen seviyenin çok altında oluşu konusunda okuyucunun dikkati çekilmeye çalışılır.

Derginin 27 Haziran 1958 tarihinde yayımlanan 13. sayısında “Edebiyat ve San’at” köşesinde Osman Hanimoslu’nun “Türkçe ve Türkçeciler” başlıklı yazısı yayımlanır. Türkçenin içinde bulunduğu durum yazının konusudur. Yazar, Öztürkçecilik hareketini olumsuz bir şekilde eleştirir. Kelime uydurma ve ölmüş kelimelerin ihya edilmeye çalışılması vb. faaliyetleri zararlı bulur. Önceki dönemlerde dil alanında devlet eliyle gerçekleştirilen bazı faaliyetler hatırlatılır ve bu faaliyetleri devam ettirmek isteyenlerin varlığından söz edilir. Yazar, bu faaliyetlerin; eski ve yeni neslin birbirlerini anlayamamasına sebep olabileceğini belirtir. Varlık, Yeditepe ve Pazar Postası adlı dergileri örnek vererek onların dil hususundaki uygulamalarının okuyucuyu dil anlamında olumsuz etkilediğini belirtir. Ulus, Vatan, Dünya ve Akşam Gazetesi’nin “yeni dilciler” tarafından istila edilmiş olduğu da belirtilir.

Yazısının sonunda yazar, gazete sahiplerini ve okuyucuyu şu şekilde uyarır: “Dikkat et ey gazete sahibi.. Dikkat et ey okuyucu; Dilini bozan gazeteyi okuma; çünkü, onun gayesi dilimizden başlayarak aslında ruhumuzu bozmaktır” (s. 12).

Bu yazısıyla yazar, dilde yenileşme hareketi kapsamında gerçekleştirilen bazı uygulamaları kendi dil anlayışı çerçevesinde olumsuz bir şekilde eleştirerek gazete sahiplerini ve okuyucuyu uyarır.

Derginin 4 Temmuz 1958 tarihinde yayımlanan 14. sayısında -son sayı- “Edebiyat ve San’at” köşesinde S. Şahin Öztürk’e ait “Deniz ve Kan” adlı bir hikâyeye yer alır. Hikâyenin devamı derginin 14. sayfasındadır. Hikâyede, o dönemde gündemde olan Kıbrıs sorunu ana olay ekseninde işlenir.

Genç bir balıkçı ve Rum bir rahip etrafında gelişen hikâyenin olay örgüsü kısaca şu şekildedir: Uzun zamandan beri mutsuzluk ve hayal kırıklıkları içinde yaşayan Balıkçı Hamdi insanlara küsmüştür. Hamdi ve Rahip Romeo dost olur. Hamdi ve Romeo barışseverdir. Hamdi, Rahip Romeo’ya kendi hayat hikâyesini anlatır. Hamdi bir gece rüyasında köyün yandığını görür ve bunu Rahip’e anlatır. Bir gece yangın çıkar ve karanlık yüzlü kötü bir adam olan Papaz Dimitri, Rahip Romeo’yu ateşlerin içine iter. EOKA’lı Niko, Romeo’yu öldürür.

Rahip Romeo ölmeden hemen önce İslam’ın hak ve adalet için kılıç kaldırmasını sonunda anladığını şu şekilde belirtir:

İslamın cihad rüknünü bir türlü anlayamıyordum. Nihayet idrak ettim ki, yeryüzünde hak varsa zulüm de mevcuttur. Ve Hak'ın zulmü yok etmesinden daha tabi bir şey olmaz. Bu itibarla İslâmın Hak uğrunda havaya kalkmış kılıcını adalet terazisinin ibresi kadar doğru ve hak buluyorum (s.14).

Bu hikâyede, Rum bir rahiple Türk bir balıkçının dostluğundan hareketle Kıbrıs meselesi ele alınmıştır.

SONUÇ

Demokrat Parti iktidarının başladığı ve devam ettiği döneme de denk gelen 1950-1960 Dönemi “Kıbrıs meselesi” başta olmak üzere birçok önemli meselenin yaşandığı ayrıca sosyal, ekonomik ve kültürel değişimin Türkiye’de kendisini diğer dönemlere göre fazlaca hissettirdiği bir dönem olur. Bu dönemde Türkiye’de yayımlanan dergiler Türkiye ve dünyada yaşanan önemli olayları sayfalarına taşır. Ayrıca bu dönem, birçok derginin yayın hayatına başlaması yönüyle de dergicilik açısından üretken bir dönem olarak kabul edilebilir.

Bu çalışmada, 1957-1958 yılları arasında haftalık yayımlanan Türk Ruhu Dergisi’nin tüm sayıları -14 sayı- içerisindeki yazılar “San’at Edebiyat” başlıklı köşedeki yazılar başta olmak üzere içerik olarak incelenmiştir. Türk Ruhu her ne kadar kısa soluklu bir dergi olmuşsa da konu çeşitliliği ve yazar kadrosunun niteliği açısından dikkat çekicidir.

Millî ve manevî değerlerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasını ve bu sayede millî ruhun canlı tutulmasını kendisi için önemli bir görev addeden Türk Ruhu Dergisi’ndeki bilinçlendirme gayreti dikkat çekmektedir. Dergi aracılığıyla Türk milletinin gelecek adına önemli işler başarması için ona canlılık verecek bir heyecanın kazandırılmaya çalışılması da bu dergi bağlamında dikkat çeken diğer bir husustur.

Derginin önemli köşelerinden biri olan “San’at Edebiyat”ta birçok yazı Türk edebiyatının önemli yazarlarınca kaleme alınır. Bu köşenin başlığı her ne kadar “Sanat Edebiyat” ise de bu başlık altında sanat ve edebiyat dışında kalan konulara bazı sayılarda yer verildiği görülür. Bu köşede kaleme alınan yazıların bir kısmı deneme, bir kısmı hikâyeye bir kısmı ise şiir türündedir. Bu köşedeki yazıların ortak özelliği ise bu yazılarda “millîlik” kavramının yazarlarca ön plana çıkarılması ve özellikle gelecekte kuşaklara millî değerlerin aktarılmaya çalışılmasıdır. “Millîlik” kavramı İslami değerlerle birlikte okuyucuya sunulmaya çalışılır. Ayrıca Türk milletinin karşı karşıya kaldığı geçmişteki ve hâlihazırdaki yanlışlıklar ve tehlikeler belirtilerek Türk milletine gelecekle ilgili çeşitli uyarılar yapılır, çeşitli hedefler gösterilir. Bu köşedeki yazılarda “millîlik” kavramının öne çıkarılmasında ve Türk milletinin geleceğine dair hedeflerin ortaya konulmasında derginin ideolojisinin önemli bir payı vardır.

Sonuç olarak ‘‘Türk Ruhu Dergisi’’nde gerek ‘‘Sanat Edebiyat’’ köşesindeki yazılar gerekse derginin diğerköşelerindeki yazılar vasıtasıyla derginin ismiyle de müsemma olmak üzere ‘‘Türk Ruhu’’ canlı tutulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akbay, F. (2019). *İstanbul San'at ve Edebiyat Dergisi (1953-1957) İnceleme-Dizin*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akşin, S. (2007). Kısa Türkiye Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çakmak, İ. (2011). "Türk Ruhu"nun Tefekkür Damlaları. *Türk Yurdu*, (285), 203-2012.
- Çetin Baycanlar, S. (2007). *Türk Edebiyatında 1951-1961 Yıllarında Edebî Eleştirisi (Kültür- San'at ve Edebiyat Dergileri)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Eroğlu, H. (2002). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihî Süreç ve Son Gelişmeler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18(54), 735-793.
- Erol, A. (2009). *Dünyada ve Türkiye'de Elektronik Yayıncılık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Gemuhluoğlu, F. (1958). Merhaba. *Türk Ruhu*, (3), 12.
- Hanimoslu, Osman. (1958). Türkçe ve Türkçeciler. *Türk Ruhu*, (13), 12.
- Koloğlu, O. (1992). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mahalli renkler/Yoğurt Bayramı.(1958). *Türk Ruhu*, (4), 12.
- Onat, Emin. (1958). Beklediğimiz Mimarî. *Türk Ruhu*, (7), 12.
- Ortaylı, İ., Küçükkaya, İ. (2012). *Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı 1923-2023*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özdemir, M. (2013). Osmanlıdan Günümüze Dergiler ve Dergicilik. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, (1), 7-58.
- Öztürk, S. Ş. (1958). Cemile. *Türk Ruhu*, (5), 12-13.
- . (1958). Deniz ve Kan. *Türk Ruhu*, (14), 12, 14.
- Peyami Safa (1958). Şiirde Acaiplik. *Türk Ruhu*, (11), 12.
- Sevilen, Nâfiz. (1958). İstanbul Hayranları. *Türk Ruhu*, (8), 12, 16.
- . (1958). San'at Âleminde Çöküntü. *Türk Ruhu*, (12-Kıbrıs Özel Sayısı), 12, 16.
- Subaşı, İ. (1984). 1983'te Dergiler, D. M. Doğan içinde, *Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1984* (s. 446-456), Ankara: Yazarlar Birliği Yayınları

Topuz, H. (1973). 100 Soruda Türk Basın Tarihi. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Yahya Kemâl. (1958). Ezansız Semtler. Türk Ruhu, (6), 12, 16.

Yapar Gönenç, A. (2007). Türkiye’de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (29), 63-78.

Yiğit Yüksel, D. (2009). Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958). Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 8 (18), 161-184.

Resim-1: Türk Ruhu Dergisi 5. Sayı (2 Mayıs 1958) Ön Kapağı

Resim-2: Türk Ruhu Dergisi 7. Sayı (16 Mayıs 1958) Ön Kapağı

